

**KALBOS
PRAKTIKOS
PROBLEMOS**

ISSN 2029-204X

LIETUVIŲ KALBOS DRAUGIJOS
KLAIPĖDOS SKYRIUS

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
BALTŲ FILOLOGIJOS KATEDRA

KALBOS PRAKTIKOS
PROBLEMOS

15

Klaipėda, 2017

Sudarė A. Drukteinis

Redagavo S. Sirvidienė

Redakcinė kolegija:

Violeta Beniulienė

Albinas Drukteinis (ats. red.)

Vaida Drukteinytė

Daiva Pagojienė

Zita Šakienė

Lietuvių kalbos draugijos Klaipėdos skyrius, 2017

Klaipėdos universiteto leidykla, 2017

ISSN 2029-204X

P r a t a r m ė

Šiame „Kalbos praktikos problemų“ numeryje sudėti straipsniai, parengti pagal mokslinio seminaro pranešimus, ar pranešimų tekstai.

Ingos Augustinienės pranešimo medžiagoje „Kalbinių kompromisų paieškos“ aptariami vadinamosios gamybinės organizacijos – VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos kalbos tvarkytojo rūpesčiai siekiant taisyklingos, tikslios įmonės veiklos dokumentų kalbos. Keliamos specifinės terminijos vartosenos, nelietuviškų asmenvardžių rašymo, buitinio ir dalykinio stiliaus kalbos priemonių santykio dokumentų tekstuose problemos. Nors pažymima, kad į kalbos tvarkytojo pastabas atsižvelgiama, tačiau tenka įrodinėti taisymo reikalingumą, teksto autoriai nelengvai atsisako savo nuomonės, kad ir neatitinkančios taisyklingos kalbos reikalavimų.

Albino Drukteinio straipsnis „Skyrybos variantiškumas taikant privalomosios skyrybos taisykles“ atkreipia dėmesį į galimybes panaudoti privalomosios skyrybos taisykles įvairiems teksto niuansams perteikti pasirenkant skirtingus skyrybos ženklus. Aptariami atvejai, kai vienoje sakinio vietoje taikomos kelios taisyklės su skirtingais skyrimo būdais, ir pateikiami galimi ženklų vartojimo variantai. Apibendrinama mintimi, kad skyrybos ženklai apskritai neperteikia visų intonacijos niuansų, todėl pasinaudoti visomis taisyklių teikiamomis galimybėmis turėtų siekti kiekvieno teksto autorius.

Straipsnyje „Studentų neatpažįstamos dvejetainių linksnių klaidos“ Vaida Drukteinytė gvildena vieną iš sudėtingesnių gramatikos taisyklingumo atvejų – būdvardiškujų, pavartotų po tarinio, žodžių derinimą. Autorė kelia normos aktualumo klausimą ir pasiremddama empiriniais duomenimis, surinktais iš respondentų, nustato, kad dvejetainių linksnių vartojimas tebėra toks pat aktualus, kaip ir anksčiau – didelė dalis respondentų klaidų neatpažįsta ir kaip taisyklingą nurodo klaidingą formą.

Leidinio pabaigoje pateikiamas 2016 ir iš dalies 2017 metų Lietuvių kalbos draugijos ir atskirai LKD Klaipėdos skyriaus veiklos apibūdinimas, taip pat informacija apie naujai išrinktus LKD valdymo organus bei pirmininką.

Parengė A. Drukteinis

Turiny

Augustinienė, I. Kalbinių kompromisų paieškos	6
Drukteinis, A. Skyrybos variantiškumas taikant privalomosios skyrybos taisykles.....	11
Drukteinytė, V. Studentų neatpažįstamos dvejetainių linksnių klaidos	23
Lietuvių kalbos draugijos kronika. 2017	32

KALBINIŲ KOMPROMISŲ PAIEŠKOS

Inga Augustinienė

*VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos
kalbos tvarkytoja*

Anotacija

Straipsnyje keliamos aktualios gamybinei organizacijai kalbos tvarkybos problemos. Atkreipiamas dėmesys į specialiųjų terminų vartoseną, aptariamos nelietuviškų asmenvardžių vartojimo aktualijos, žodžių reikšmių vartosenos, žodžių sandaros klaidos dokumentų kalboje. Kalbama apie būtinybę kalbos tvarkytojui išmanyti daug įvairių ūkinės veiklos sričių ir su tuo susijusius sunkumus, kartu ir apie teigiamą tekstų autorių nuostatą kalbos reikalavimų atžvilgiu, kad ir po nelengvų diskusijų su kalbos tvarkytoju.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: terminai, svetimieji asmenvardžiai, kalbos taisyklingumas, semantizmai, daugiskaita.

VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos veiklos sričių spektras platus – direkcija naudoja ir valdo patikėjimo teise perduotą valstybės turtą, prižiūri ir tvarko uosto rezervines teritorijas, nuomoja uosto žemę, renka uosto rinkliavas, organizuoja uosto akvatorijoje laivų ir žmonių gelbėjimo darbus, rengia uosto strategijos projektus, uosto ir uosto rezervinių teritorijų detaliuosius planus, nagrinėja uoste esančių statinių rekonstrukcijos, naujų objektų statybos projektus, įgyvendina taršos prevencijos priemones, stato, naudoja ir plėtoja uosto infrastruktūrą, rūpinasi aplinkos apsauga ir pan. Uosto direkcijoje dirba įvairių sričių specialistai, tad šioje įstaigoje dirbantiems kalbos tvarkytojams, prižiūrintiems parengtų dokumentų kalbą, reikia išmanyti ne tik lietuvių kalbos rašybą ir skyrybą, bet tenka gilintis ir į statybos, laivų gamybos, finansų, teisės, aplinkosaugos, hidrografijos, rinkodaros, darbų saugos, informacinių technologijų ir kitas sritis. Visų sričių specialistai suvokia taisyklingos kalbos reikšmę, todėl nevengia konsultuotis su kalbos tvarkytojais, atkreipia dėmesį į gautas pastabas, tačiau, jausdamiesi visateisiai kalbos vartotojai, pagal savo kalbinį supratimą gina savo nuomonę, siekia aiškumo, prašo argumentuotų paaiškinimų, kodėl dokumento kalba buvo pataisyta. Todėl kalbos tvarkytojo darbą būtų galima apibūdinti kaip nuolatinių diskusijų ir kompromisų paiešką.

Viena opiausių sričių yra svetimvardžių gramatinimas. Pagal Dokumentų rengimo taisyklės, patvirtintas Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. V-117, adresatas dokumente rašomas naudininko linksniu, be to, ir rišliame tekste parinkus tinkamą linksnį reikia išreikšti sintaksinius ryšius. Pagal Pavardžių, vardų ir vietovardžių transkripcijos iš rusų kalbos į lietuvių kalbą ir iš lietuvių kalbos į rusų kalbą instrukciją vyrų rusiškos pavardės su galūne *-uŭ* transkribuojamos su galūne *-is*, jei kilmininko galūnė *-ого, -его* (*Петровский – Petrovskis*), arba su *-ijus*, jei kilmininko galūnė *-я* (*Андронатий – Andronatijus*). Vyrų pavardės, kurios gale turi nekirčiuotą *-o*, transkribuojamos su galūne *-a* (*Виниченко – Viničenka*), o vyrų

pavardės, kurios gale turi kirčiuotą *-o*, transkribuojamos su *-o* (*Обрубко* – *Obrubko*). Kalbos tvarkytojui, nepakankamai gerai išmanančiam rusų kalbos gramatiką, sudėtinga parinkti reikiamą galūnę, todėl visuomet gelbėja kolegos, kuriems rusų kalba yra gimtoji. Pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2004 m. gegužės 6 d. nutarimą Nr. N-7 (96) latvių kalbos asmenvardžių galūnė *-s* po priebalsio keičiama į *-as*. Laikantis šio reikalavimo *Jansons* tampa *Jansonu*, *Kovs* – *Kovu*, *Kamkalovs* – *Kamkalovu*, *Terauds* – *Teraudu*. Dokumentų rengėjai abejoja, ar tokie pavardžių galūnių pakeitimai neįžeis adresatų, ar tokios pavardės formos bus lengvai surandamos įvairiose duomenų bazėse. Suvokdami, kad ir rusų, ir latvių kalbose asmenvardžiai linksniuojami, dokumentų rengėjai sutinka pridėti lietuvišką galūnę, tačiau su sąlyga, kad skliausteliuose būtų pateikiama originali forma. Asmenvardžių gramatinimo problema būtų išspręsta priėmus nutarimą dėl originalios formos išsaugojimo sintaksinius ryšius išreiškiant pridėjus galūnę po apostrofo.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija yra išaiškinusi, kad žodžiai *aptarnauti*, *aptarnavimas* gali būti vartojami tik kalbant apie žmones, tačiau Uosto direkcijos dokumentuose pasitaiko, kad *aptarnaujama* ir *prekių informacinė sistema*, ir *krovinių infrastruktūra*, ir pan. Dokumentų rengėjams paaiškinus, kad tarnaujama asmenims, o ne daiktams, paprastai susitariama, kad *aptarnavimas* būtų pakeistas į *priežiūrą*. Tačiau pasitaiko, kad tame pačiame sakinyje pasitaiko ir *aptarnavimas*, ir *priežiūra*, pvz., *sutartis dėl Klaipėdos uosto šiaurinės dalies geležinkelio kelių priežiūros ir aptarnavimo, sutartis dėl telefoninės stoties ir jos tinklo techninės priežiūros, aptarnavimo ir remonto darbų*. Kai kurie dokumentų rengėjai išvelgia esminius skirtumus tarp *aptarnavimo* ir *priežiūros* (aptarnaujama susidėvėjus įrenginio dalims arba pasibaigus eksploataciniams skysčiams, o prižiūrima nuolat arba periodiškai, siekiant užtikrinti sklandų įrenginio darbą), ir kalbos tvarkytojų siūloma *priežiūra* šioms procedūroms įvardyti paprastai netinka.

Uosto direkcijos darbuotojai dokumentuose stengiasi vartoti administracinę kalbą, kuri, jų manymu, turi skirtis nuo šnekamosios kalbos. Daugumoje dokumentų neišvengiami žodžių junginiai su *atlikti* ir *vykdyti*: *vykdoma krova, pervedimas, koregavimas, išieškojimas, rekonstravimas, atnaujinimas, stebėjimas, identifikavimas, organizavimas, kontrolė; atliekamas valdymas, patikrinimas, perkėlimas, perskaičiavimas, mokėjimas*. Pasiūlius gyvesnį variantą (*krauti, pervesti, valdyti, patikrinti* ir pan.) dokumentų rengėjai nuogąstauja, kad jų dokumentai atrodo nerimti, nesolidūs, buitiški.

Taip pat stipriai įsigalėję administracinei kalbai neva būdingi veiksmažodiniai daiktavardžiai (naudininko linksniu), pvz.: *dėl informacijos pateikimo sutarties vykdymui, informacija reikalinga atrankų dėl poveikio aplinkai vertinimo parengimui, visos išlaidos reikalingos tinkamam sutarties įvykdymui, paslaugų įvykdymui reikalingų valandų skaičius*,

negyvenamos patalpos skirtos nugriovimui, tai pradeda trukdyti sėkmingam objekto įgyvendinimui, renginys skirtas visų jūrinių profesijų pagerbimui, maisto patiekimui skirtų stalų dekoravimas, renginio įgyvendinimui reikalingų sąlygų koordinavimas. Dokumentų rengėjai pataisymams (sutarčiai vykdyti, atrankoms parengti, patalpos, kurias reikia nugriauti / bus griauamos, jūrinėms profesijoms pagerbti, stalai maistui patiekti ir pan.) retai kada prieštarauja, paprastai sutinka nesiginčydam, nediskutuodami, tačiau patys taisyklingų konstrukcijų niekada nesudaro.

Dokumentuose mėgstama vienaskaitinių daiktavardžių daugiskaita, dažniausiai – pajėgumai, apimtys ir grimzlės, pvz.: *išnaudoti esamus pajėgumus Klaipėdos uoste, maksimalus krantinių pajėgumų išnaudojimas, keleivių aptarnavimo pajėgumų tobulinimas, LKAB „Klaipėdos Smeltė“ pajėgumai leidžia perkrauti daugiau kaip 3,5 mln. tonų krovinių per metus, krovos apimtys Klaipėdos uoste 2001–2015 m., Primorsko uostas – antras Rusijos uostas pagal krovos apimtį, neturime pagrįstos informacijos apie darbų apimtį, biriujų trąšų krovai įtakos turėjo išaugusios trąšų eksporto apimtys, direkcija priversta mažinti grimzles uosto akvatorijoje.* Vienaskaitinėmis formomis (*išnaudoti esamą pajėgumą, krovos apimtį, darbų apimtį, mažinti grimzlę*) dokumentų rengėjai stebisi, jos jiems yra neįprastos, jie teigia, kad daugiskaitinės formos dažnos kitų įstaigų dokumentuose, girdimos žiniasklaidos pranešimuose.

Dokumentuose labai paplitęs semantizmas *pilnai*, kuris negali būti vartojamas reikšmėmis *visiškai, iki galo*, pvz.: *pilnai atstovauti Uosto direkcijos interesams, prašome pilnai sutvarkyti projektą, funkcijos perduodamos pilnai kontroliuojamai jo įmonei, uosto plėtra įmanoma tik pilnai išnaudojant šiuo metu nenaudojamą teritoriją, Klaipėdos uosto pajėgumai pilnai neišnaudojami.* Akivaizdu, kad tai yra rusų kalbos įtaka, tačiau pavartojama net tų, kurie rusų kalbą moka minimaliai.

Dokumentuose neišvengiama tarptautinių žodžių, kai kurie įstaigos darbuotojai greičiausiai mano, kad gausus tarptautinių žodžių vartojimas rodo aukštą išsilavinimą, dokumentai atrodo labiau įtikinami, rimtesni, argumentai svaresni, be to, įtaką daro ir gaunami anglų kalba parengti dokumentai, kurie verčiami pažodžiui, retai naudojamosi kvalifikuotų vertėjų paslaugomis. Tokiuose tekstuose išdėstytos mintys yra retai kam suprantamos, be papildomo paaiškinimo sudėtinga suvokti mintį, pvz.: *Klaipėdos uostas ir toliau išlaiko krovinių diversifikaciją* („visų tipų kroviniai užima panašią dalį bendroje krovos apyvartoje“), *Klaipėdos uosto apyvartos rezultatai rodo, kad dirbant tokiu principu valstybės ir privačių bendrovių veiklos sinergija* („susijungimas“) *uoste yra sėkminga, vykdoma ekspansinė* („plitimas“) *uosto plėtra* (greičiausiai turėta omeny, kad plėtra labai intensyvi), *Klaipėdos uosto plėtros planai neišvengiamai koreliuos* („turės sąsają“) *su uosto akvatorijoje esamų inžinerinių komunikacijų eksploatavimui ir apsaugai taikomais reikalavimais ir ūkinės veiklos apribojimais, rašto dalis*

leido **preziumuoti** („daryti prielaidą“), kad ..., Klaipėdos uostas susiduria su uosto akvatorijos gamtiniais **sedimentaciniais** („nuosėdų kaupimasis“) ir **akumuliaciniais** („kaupimasis, telkimasis“) procesais: pirmasis – audros metu uosto įplaukos kanale, antrasis – iš Kuršių marių, **generuojantis** („sukuriantis, atnešantis“) didelius sąnašų kiekius ištisisus metus.

Įmonės darbuotojai savo darbe naudojami angliškais įvairių įrenginių instrukcijomis ir rengdami dokumentus dažnai neatranda angliškiems terminams tinkamų lietuviškų pakaitalų. Darbuotojai tvirtina, kad angliški terminai jiems yra suprantamesni, aiškesni, bet kalbos tvarkytojai, naudodamiesi įvairia normine literatūra, yra priversti angliškus terminus pakeisti lietuviškais, kurie specialistų netenkina, nes jiems jie neįprasti, negirdėti, baiminamasi, kad adresatai taip pat tokio teksto nesupras. Tokiu atveju pasitelkiami skliausteliai, kuriuose įrašomas angliškas terminas, pvz.: *Povandeninės dalies sistemos (angl. antifouling) liudijimas, CO2 šalinimo įrenginys (angl. scrubber), laivas turi būti varomas dviem dyzeliniais varikliais su tiesioginiu degalų įpurškimu (angl. common rail system), IEEE 802.1v VLAN klasifikacija pagal protokolą ir prievadą (angl. port) arba lygiavertis, komandinės eilutės sąsaja (CLI) ir žiniatinklio (angl. Web) sąsaja konfigūravimui su naršykle*. Panašiai elgiamasi su įsitvirtinusiomis žargonybėmis, pavyzdžiui, dokumentų rengėjai niekaip nenorėjo atsisakyti vartoti **dampingo, išpildomosios dokumentacijos**, nes būtent tokie žodžiai buvo vartojami rangovų dokumentuose. Buvo susitarta, kad tekste bus rašomas taisyklingas terminas, o skliaustuose paliekamas žargoninis variantas, kad rangovai suprastų, apie ką kalbama: *sąvarta (dampingas), detalioji (išpildomoji) dokumentacija*. Po kurio laiko pastebėta, kad rangovų dokumentuose *sąvarta* ir *detalioji dokumentacija* pradėti vartoti be jokių paaiškinimų skliausteliuose. Tokiu būdu buvo atsisakyta žargono ir švelniai pereita prie norminių variantų.

Su didžiausiu iššūkiu kalbos tvarkytojai susiduria kurdami naujus terminus. Dokumentų rengėjai, kaip jau buvo minėta, paprastai naudojami angliškais aprašymais ir į kalbos tvarkytojus kreipiasi pagalbos dėl lietuviškų įvairių įrenginių pavadinimų, kuriems pakaitalų nei Terminų banke, nei kituose norminiuose leidiniuose nerandama. Kad pavadinimas būtų kuo tikslesnis, specialistai kalbos tvarkytojams turi kuo daugiau apibūdinti įrenginio savybes, atliekamas funkcijas ir pan. Specialistai, stengdamiesi kalbos tvarkytojams išaiškinti įrenginio specifiką, dažnai patys atranda tinkamą pavadinimą, kurį kalbos tvarkytojui belieka tik įvertinti, ar jis atitinka kalbos normas. Žemsiurbės gamybos techninėje užduotyje angliškam terminui *oil-recovery-bucket*, kuris pažodžiui būtų verčiamas kaip *naftos utilizavimo / regeneravimo kibiras / kaušas / semtuvas*, po ilgų diskusijų buvo pasiūlytas *naftos produktų kaušinio rinktuvo* pavadinimas. Tarpinei jungčiai tarp krano ir kaušo, galinčiai sukintis 360 laipsnių, angliškai vadinamai *tiltrotator*, buvo parinktas *manipulatoriaus* pavadinimas, nes geriausiai atitiko sąvokos apibrėžimą – rankiniu, automatinu arba pusiau automatinu būdu valdomas įrenginys,

kurio grandys gali atlikti sudėtingą erdvinį judesį, imituojantį žmogaus rankos veiksmus. Naro įrangos daliai – jungčiai, susidedančiai iš oro tiekimo žarnos narui, gylio matavimo žarnos ir ryšio, apšvietimo, televizijos kabelių, įvardinti netiko nei *bambagyslės* (pažodinis vertimas iš angliško pavadinimo *umbilical cord*), nei signalinės jungties (pažodinis vertimas iš rusų kalbos *сигнальная связка*) pavadinimai, todėl buvo pasiūlyta *daugiafunkcė jungtis*, kuriai specialistai pritarė. Laivų gamintojai vartoja sąvoką *dublyras*, kurios kaip termino nėra nė viename norminiame leidinyje. Dokumentuose buvo pasiūlyta rašyti tikslesnę paaiškinančią sąvoką *konstrukcija, dubliuojanti kilį*. Mazutas, į kurį yra patekę vandens, šnekamojoje žargoninėje kalboje vadinamas *apvandenintu mazutu*. Kadangi *apvandeninti* iš tiesų reikštų aprūpinti vandeniu, pvz., *apvandeninti dykumas*, tokiam mazutui, kuris jau yra netinkamas naudoti, labiau tiktų *vandeniu užteršto mazuto* pavadinimas. Zona, kurioje skleidžiamos radiolokacinės stoties bangos, buvo pavadinta *radiolokacinės stoties dengimo zona*. Dokumento rengėjas sutiko *dengimą* pakeisti siūloma tikslesne sąvoka *aprėptis*.

Kalbos tvarkytojo tikslas užtikrinti valstybinės kalbos vartojimą ir taisyklingumą pasiekiamas tik ieškant visiems kalbos vartotojams priimtinių variantų. Atsirandant naujoms realijoms kalba kinta sparčiai, todėl tik bendras kalbos ir kitų sričių specialistų dialogas leidžia priimti teisingus sprendimus, išryškinančius lietuvių kalbos unikalumą ir leidžiančius kalbai vystytis.

SKYRYBOS VARIANTIŠKUMAS TAIKANT PRIVALOMOSIOS SKYRYBOS TAISYKLES

Albinas Drukteinis

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje aptariamos privalomosios skyrybos taisyklių reguliuojamų variantiško ženklų vartojimo atveju priežastys, paskirtis tekste, prasmės skirtumai, ryšys su autoriaus intencija. Aptariami atvejai, kai vartosenoje dažnai pasitaiko taisyklėse nenurodyto variantiško, pateikiama pasiūlymų, kaip patikslinti privalomojo skyrimo taisykles. Analizuojami atvejai, kaip galima skirti susidūrus kelioms taisyklėms vienoje sakinio vietoje. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad kai kada skyrybą lemia ne taisyklių taikymas, o sintaksinio vieneto struktūros ir nuo jos priklausančios skyrybos pasirinkimas. Toks pasirinkimas priklauso vien nuo autoriaus sumanymo rutulioti tekstą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: skyryba, variantiškas, tekstas, autoriaus intencija.

Įvadas

Skyrybos variantiškas dažniausiai siejamas su pasirenkamosios skyrybos taisyklėmis (Nutarimas. PSR, 2006) ar stilistine skyryba (plg. Abaravičius 2002; Smetonienė 2013). Skyrimo ar neskyrimo pasirinkimas perteikia minties, kartu ir teksto prasmės variantus ar stilistinius variantus.

Skyrimas pagal privalomosios skyrybos taisykles parodo sakinio sandarą, pavyzdžiui, šalutinius prijungiamųjų sakinių dėmenis, sakinio dalių santykius, pavyzdžiui, vienaarūšes sakinio dalis, žodžių paskirtį sakinyje, pavyzdžiui, įterpinius. Kai kada šios taisyklės yra susijusios su prasminiais santykiais, bet aiškiai parodomais formalų požymių. Pavyzdžiui, įvardžius pažymintys pažyminiai yra skiriami dėl antrinės aplinkybinės reikšmės. Į privalomasias taisykles jie yra pakliuvę dėl aiškaus formalaus rodiklio – įvardžio kaip pažymimojo žodžio. Tokio požymio neturintys, t. y. pažymintys daiktavardį, pažyminiai jau skiriami fakultatyviai, nors ir turi tokią pačią antrinę aplinkybinę reikšmę.

Nors tokiais principais formuluojamos privalomosios taisyklės atrodo gan griežtos, tačiau variantiško galimybių jose taip pat numatyta. Straipsnio **tikslas** yra suregistruoti ir aptarti skyrimo pagal privalomosios skyrybos taisykles variantiško galimybes, parodyti prasminius, stilistinius variantų skirtumus. Tyrimo **objektas** yra privalomųjų taisyklių formulotės, kuriose kalbama apie skyrimo skirtumų galimybes. Iliustraciniai **pavyzdžiai** surinkti iš VDU Kompiuterinės lingvistikos centro *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (<http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>), taip pat iš dalykinių, publicistinių bei meninių tekstų.

Taisyklėse nurodytas variantiškas

1. Vienarūšių sakinio dalių be jungtukų skyrimo taisyklėse (Nutarimas. PRV, 2006)¹ nurodyta galimybė vienarūšes skirti ir brūkšniu. Brūkšnys siejamas su priešinamaisiais santykiais, pavyzdžiui, *Ne aš vienas – visi turėtume išsakyti nepritariamą tokią pertvarką*. Bet sakinyje *Pasuksi į dešinę – neteksi gyvybės, pasuksi į kairę – prarasi laisvę* priešinamųjų santykių nėra, tačiau kablelio akivaizdžiai būtų per maža, neperteiktų norimų santykių. Vadinasi, brūkšnio vartojimą reikėtų sieti su bet kokiais ne išvardijimą perteikiančiais santykiais. Nurodytame sakinyje tarp vienarūšių yra sąlygos santykiai, sakiniuose *Negalėjo gretai eiti – nešė sunkius ryšulius; Išsigandau tuomet šiek tiek, susigūžiau savo vienutėje – gi pas juos nuolat svečiuose lankausi, gal vieną dieną ims ir nebeišleis* brūkšniu parodomi priežastiniai santykiai, sakinyje *Valdybos nariai turi būti kompetentingi – turėti ekonominių, vadybos, finansų valdymo žinių* tarp vienarūšių tarinių yra papildymo santykiai. Taigi taisyklėje turėtų būti formuluojama didesnė brūkšniu perteikiamų vienarūšiškumo santykių įvairovė, ir tai kartu parodytų, kad gali būti ir nenurodytų išvardijimo nereiškančių santykių, galimų skirti brūkšniu.

2. Ir taisyklėse skirtinga skyryba nurodoma, ir vartosenoje dažnai skirtingai skiriamos vienarūšės sakinio dalys, einančios po apibendrinamojo žodžio ir jį aiškinančios. Skyrimas dvitaškiu rodo stilistiškai neutralų aiškinimą, pvz.: *Vasarą po darbų, dažniausiai pavakary, saulei leidžiantis, atsisėdę ant žaiginio, dainuodavome viską iš eilės: ir liaudies dainas, ir studentiškas „dainiukas“, net arijas iš operų; Lygia greta jis dirbo dar daug kitokių darbų: rašė ir publikavo įvairios apimties mokslo straipsnius ir recenzijas, skaitė pranešimus mokslinėse konferencijose, parengė Prano Skardžiaus ir Jono Kazlausko rinktinis raštus, buvo redakcinių kolegijų narys*. Kadangi dvitaškis yra siejamas su intonaciškai tolygiu, ramiu aiškinimu, jis tuo tinkamesnis, kuo daugiau vienarūšių sakinio dalių vartojama, kuo jos daugiau turi priklausomųjų sakinio dalių, t. y. kuo labiau išplėstos.² Tai neretai yra susiję ir su jų vieta sakinyje: tokios sakinio dalys dažniau yra vartojamos sakinio gale. Esant visiems tiems požymiams skirti dvitaškiu tinkamiausia, esant jų vis mažiau, darosi vis tinkamesnis skyrimas brūkšniu.

Brūkšnys, būdamas ekspresyvumą, netikėtą minties posūkį rodančiu ženklu, tiks ten, kur vienarūšės sakinio dalys po apibendrinamojo žodžio yra įterptos į sakinį. Aiškinimas jomis pertraukia minties judėjimą, aiškinimo intonacija darosi ryškesnė, ir brūkšnys geriau atspindi tokią jų padėtį, pvz.: *Atlikti aplinkos tvarkymo darbus – pakeisti šaligatvių plyteles, sutvarkyti takelių pakraščius, nupjauti laiku žolę – turėjo jau iki gegužės vidurio. Kai kurie simboliniai pavadinimai niekaip – nei kabutėmis, nei šriftu – neišskiriami; Gal abu norėjo – ir tėvas, ir duktė – apsikabinti, pasibučiuoti, tačiau nė*

¹ Toliau aptariant skyrimo variantus visur remiamasi nurodytomis privalomojo skyrimo taisyklėmis.

² Apibendrinamojo žodžio ir vienarūšių aiškinamųjų sakinio dalių nereikia painioti su pažymimuoju žodžiu ir po jo einančiais pažymiminiais, plg.: *Tvarkytojų pažadus pakeisti šaligatvių plyteles, sutvarkyti takelių pakraščius, nupjauti laiku žolę girdime kiekvieną pavasarį*. Aptariamai aiškinamieji santykiai turi būti tarp tokių pat sakinio dalių. Kaip nederinamieji, tokie pažyminiai neskiriami nė kableliu.

vienas neišdrįso; *Bendradarbiavome su Valstybine lietuvių kalbos komisija ir iš visų tada ir vėliau buvusių jos pirmininkų – Alberto Rosino, Danguolės Mikulėnienės, Irenos Smetonienės – sulaukėme mūsų pastangų palaikymo ir paramos.* Priešingai negu dvitaškio atveju, tokios vienaarūšės sakinio dalys dažniau būna neišplėstos.

Vienarūšių aiškinamųjų sakinio dalių skyrimą brūkšniu paremia priedėlio skyrimo taisyklė. Vadinamojo daugianario priedėlio (arba kelių vienaarūšių priedėlių), einančio po pažymimojo žodžio, santykis su pažymimuoju žodžiu yra toks pat aiškinamasis, kaip ir kitų sakinio dalių, plg. dar: *Temų paralelės – gamtos bei miesto peizažai, abiejų dailininkų dėmesys kosmosui – rodo artimą dviejų kūrėjų sąsają.* Tad tokius priedėlius (einančius ne sakinio gale) galima skirti brūkšniais vadovaujantis priedėlių skyrimo taisykle ir dvitaškiu bei brūkšniu ar kableliu vadovaujantis bendresne apibendrinamojo žodžio ir aiškinamųjų vienaarūšių sakinio dalių skyrimo taisykle. Tokie skyrimo variantai susiklostė dėl netipiškos priedėlio sintaksinės (ir prasminės) paskirties: dėl to, kad priedėlis atkartoja savo pažymimojo žodžio sintaksinius santykius, tarsi juos dubliuoja, lengvai įgyja aiškinamąją paskirtį nukeltas po pažymimojo žodžio. O aiškinamieji santykiai priklauso jau kalbėtojo norų ir poreikių sričiai: aiškinama tada, kai kalbėtojas suabejoja, ar pakankamai suprantamai pasakė, ar nereikia patikslinimo, kad adresatas suprastų. Eidamas prieš pažymimąjį žodį priedėlis apibūdina pažymimuoju žodžių pasakomą dalyką ir pagal šį požymį priskiriamas pažyminio grupės sakinio dalims. Pavartotas po pažymimojo žodžio, jis įgyja kitokio – komunikacinio pobūdžio aiškinamąją paskirtį, taigi vienu metu priklauso ir tikrovės nulemtų santykių, ir komunikacinės intencijos plotmėms. Iš čia ir keistokas jo skyrybą apibūdinančių taisyklių pasidalijimas.

3. Vienas išplėstas derinamasis pažyminys, einantis po pažymimojo žodžio pagal taisyklę skiriamas tik kableliais, bet jei jų keli – galima skirti ir brūkšniu. Tokių pažyminių skyrimas brūkšniu visiškai paaiškinamas: bet koks derinamasis pažyminys po pažymimojo žodžio yra pasakomas priduriamai, nes jo tikroji vieta yra prieš pažymimąjį žodį. Ir kuo daugiau tokių pažyminių, kuo jie įvairesnės raiškos, tuo pridūrimas darosi ryškesnis, taigi ir brūkšnys natūralesnis, ypač jei po jų sakinyje yra tęsiamas toliau arba jie pavartoti sakinio pabaigoje, pvz.: *Bet Mikas negali žiedo – ir dar auksinio, su kažkokia akute – nei nupirkti, nei dovanoti; Kūnas yra neideali biologinė mašina – susidėvinti, suyranti, bet vis taisoma ir taisoma.*

Dėl savo priduriamosios padėties ir vienas po pažymimojo žodžio einantis išplėstas pažyminys gali būti skiriamas brūkšniu, nors to taisyklės nenumato, pvz.: *Liepa nulūžo per tą vietą, kuri buvo sviedinio išnešta, liko tiktai stuobrys – išgijusių ligonių šventais ženkleliais apkabinėtas.*

4. Įterpinių skyrimas kableliais ar brūkšniais taisyklėse nėra kaip nors diferencijuotas. Įprastai kableliais skiriamas įterpinys brūkšniais skiriamas retai, nebent būtų sureikšmintas platesnio konteksto prasmės atžvilgiu, pvz.: *Asmuo, apie kurį buvo kalbama, ir asmuo, kuris galėjo prisiminti – deja! –*

buvo tas pats asmuo, tai buvau aš. Naujas vedėjas paprašė siūlyti kandidatūras, arba – dar geriau – kam nors pasisiūlyti pačiam.

Bet yra įterpinių, kurie dažniausiai vartojami supriešinant sakinio atkarpas, pakeičiant minties tėkmę ar esant aiškinamiesiems santykiams tarp sakinio dalių. Tokiuose sakiniuose minėti pasikeitimai žymimi ar gali būti žymimi brūkšniais, todėl paprastai brūkšnys pavartojamas vietoje kablelio vienoje ar kitoje įterpinio pusėje, pvz.: *Kiti, **atvirkščiai** – iš paskutiniųjų stengtusi paversi Kauną Rio de Ženeiru; Be finansinių, akivaizdžios ir kitos priežastys – sakysim, inertiška centralizacija; Jie valgė jį su sausainiais, o tiksliau sakant – su sausomis nedidelėmis bandelėmis; Naujųjų amžių filosofijoje vyrauja, teisingiau sakant – įsivyrauja, gnoseologinė problematika.* Kai kada toks įterpinys gali būti išskiriamas brūkšniais iš abiejų pusių siekiant parodyti ryškų minties posūkį, minčių susipriešinimą tekste, pvz.: *Kitus ryšius – priešingai – būtina plėtoti.*

Ypač brūkšnys tinka, kai po įterpinio einanti sakinio atkarpa yra pagal prasmę priešinga ankstesnei, pvz.: *Visi noriai krovė šiukšles į maišus, o jis, atvirkščiai – dar kurį pagriebęs iškratydavo*³.

5. Iš vieno jungiamojo žodžio sudaryti ir sakinio gale pavartoti šalutiniai dėmenys brūkšniu skiriami retai – taip suformuluota ir taisyklėje. Mat jie gali būti išvis neskiriami. Tad jų savarankiškumo aprėptis gana didelė. Skyrimas brūkšniu gerokai priklauso nuo teksto, bet yra ir formalių požymių, kada brūkšnys yra tikėtinas ar visai priimtinas kuriant tekstą. Įprastai išreikšto šalutinio dėmens savarankiškumą neretai parodo jame suformuluoto klausimo ryškumas. Šalutiniai dėmenys visada turi klausimams būdingą raišką, todėl praktikoje yra nusistovėjusi nuostata, kad klausiamuoju sakiniu prijungiamąjį laikome tada, kai klausimo formą (klausiamąjį žodelį) turi pagrindinis dėmuo, pvz.: *Kur tu tada buvai, kai aš vienas vargau? Mieli svečiai, ką jūs darytumėt tokiems vaikams, kurie savo tėvus paniekina ir išvaro iš namų*⁴ Bet kai kada šalutiniu pasakomas dalykas yra svarbus tekstui kaip klausimas, pvz.: *Jis analizuoja aktualų klausimą, kur slypi mikropasaulio pažinimas, ar aš esu jos dalis?* Ir jei toks šalutinis yra sudarytas tik iš jungiamojo žodžio, klausimo svarba paryškinama atskiriant jį brūkšniu, pvz.: *Visi galvoja – kodėl?*

Iš vieno jungiamojo žodžio sudarytas šalutinis dėmuo brūkšniu gali būti atskirtas ir ne sakinio gale, bet tada tokį skyrybos ženklą lemia ne jungiamojo žodžio (šalutinio dėmens) svarba. Sakinyje *Misionierius iš kaimelio išvyko jau prieš gerą savaitę, o kur – vienas dievas žino* šalutinio dėmens tarinys (kartu ir galimos kitos sakinio dalys) yra praleistas. Pagal sakinio dalių praleidimo taisyklę tai gali būti žymima brūkšniu. Bet šis ženklas parodo ir šalutinio bei pagrindinio dėmens ribą, o tokios sandaros (iš vieno jungiamojo žodžio) šalutiniai dėmenys, einantys sakinio (pagrindinio dėmens) pradžioje skiriami privalomai. Tad brūkšnys tampa privalomas, jei norime parodyti praleidimą.

³ Tokių įterpinių nereikėtų painioti su tais pačiais žodžiais, reiškiančiais aplinkybę, plg.: *kiti atvirkščiai [darytų] – stengtusi paversti...; jis atvirkščiai [darė] – iškratydavo.* Tokiu brūkšniu parodomi tik aiškinamieji santykiai tarp vienas kitą nepasakyto ir pasakyto tarinių. Praleistas pirmasis tarinys dar sustiprina brūkšnio poreikį.

⁴ Pavyzdžiai iš rašybos ir skyrybos leidinio (LKRS 1992, 131).

6. Privalomosios sudėtinių bejungtukių sakinių skyrybos taisyklėse (10.1) yra nurodyta galimybė skirti dvitaškiu ir brūkšniu dėmenimis reiškiant aiškinimą, priežastį ir pasekmę. Šių ženklų vartojimas turi polinkius ir tų polinkių laikantis, galima tiksliau perteikti dėmenų santykių niuansus.

Dvitaškiu paprastai perteikiamas ekspresijos atžvilgiu neutralus aiškinimas, ypač kai išaiškinama vieno, dažnai abstraktaus žodžio reikšmė, pvz.: *Padarysime štai taip: aš stebėsiu drevę iš toli ir duosiu ženklą, kai pelėda pasirodys, o tu tada išlįsk iš slėptuvės ir fotografuok; Visi vadybininkai sutaria dėl vieno principo: žymiai pigiau išlaikyti savo klientus, nei pritraukti naujus iš konkurentų.* Kai aiškinama tiesiog nurodant priežastį, ženklo pasirinkimas kokių nors skirtumų, galima sakyti, nerodo, plg.: *Jų jaunystė kupina džiaugsmo ir vilčių: mes esame laimingi, kad jauni, laimingi, kad mylime ir Turime rūpintis šiuo šiaurinės Europos regionu – kuo stipresni esame mes, tuo stipresnis regionas.* Jei pirmuoju dėmeniu pasakoma priežastis, o antrasis yra pasekmė, išvada, labiau tinka brūkšnys, nes išvada visada turi šiek tiek netikėtumo, pvz.: *Tuo metu užėjo stipri rusifikavimo banga – lietuvių kalbos ir literatūros paskaitos buvo sumažintos iki trijų valandų.* Jei prisideda ekspresyvumo, brūkšnys darosi natūralesnis, kad ir esant įprastiems aiškinamiesiems santykiams, pvz.: *Buvau maloniai nustebinta – jo rankose puokštė puikių baltų gėlių ir keletas naujausių jo veikalų, o ypač pasakant išvadą, pvz.: O kokią gražią baltą duoną iš valcuotų ruginių miltų kepavo – mesk šunims visus šiuolaikinius pyragus!*

Kai kada šios bejungtukių grupės dėmenų santykius lemia kelių ženklų derinimo poreikis. Esant tokiems patiems dėmenų santykiams vienodi ženklai trukdytų suprasti sakinio sandarą, kartu ir mintį, todėl jie parenkami skirtingi, pvz.: *Žilvinas tai žino – Eglė nusivils: korpės geležinės – niekad nesudils.* Tarp pirmojo ir antrojo, taip pat tarp antrojo ir trečiojo dėmens yra tokie patys gana neutralūs stilistiškai aiškinamieji santykiai, todėl galėtų būti dvitaškis. Taip pavartotas brūkšnys anksčiau minėtų niuansų sakiniui nesuteikia.

Taisyklėse nenurodytas variantiškumas

Taisyklėse nenurodyto ženklų variantiškumo atvejų nėra daug. Čia nebus aptariami akivaizdžiai stilistiniais sumetimais pavartoti kiti, nei įprasta, ženklai. Jie yra subjektyvūs, pasitaiko atsitiktinai. Bet jei tekstuose pasitaiko reguliariai, galima kalbėti apie tam tikros prasmės perteikimo būdą.

1. Dažniausias taisyklėse nenumatytas skyrimas yra brūkšnio vartojimas šalutiniams dėmenims skirti sudėtinuose prijungiamuosiuose sakiniuose. Jei šalutinis yra įprastos struktūros, taisyklėje (8.1) nurodyti skyrybos ženklai – kableliai. Brūkšnio vartojimą gali paremti sakinio sandaros ypatumai, pvz.: *Ką turėjai – žinai, o ką gausi – nežinai; Kur kaminas rūksta – ten jam duoną kepa, kur kepurę padėjo – ten jo namai, tai kam pinigai reikalingi?* Pasikartojanti tam tikra sandara sukuria ritmiškumą ir kablelis taip gerai to neparodo, kaip brūkšnys – jis paryškina pasikartojančios struktūros šalutinį dėmenį. Kai kada tas pasikartojimas gali būti ir gretimuose savarankiškuose sakiniuose, pvz.:

Kai norime ką nors prisiminti – atsiverčiame savo atminties bagažą. Kai norime ką nors sužinoti – paprašome mūsų motinos istorijos, ir ji mums, ištraukusi iš savo begalinės atminties, duoda žinias, kurias laikome savo galvoje, naudojamės, kai prireikia.

Kitais atvejais ir trumpame sakinyje brūkšnys pavartojamas dėl savo būdingosios ypatybės žymėti netikėtumą, nelauktą minties posūkį ar akspresyvumą. Tarkime sakinyje *Vos tik pradariau duris, garsai pranyko* stilistiškai neutralus dėmenų santykis žymimas kableliu, bet panašiam sakinyje *Vos tik pradariau duris – iškart tyla* eksptresyviau pagrindiniu dėmeniu pasakomam dalykui atskirti nuo šalutinio labiau tinka brūkšnys.

Kai kada brūkšniu atskiriamas ir niekuo neišsiskiriantis šalutinis ar šalutiniai, pvz.: *Periukas paabejojo – ar čia verkti, ar neverkti; Taigi ir nežinau – ar važiuosiu į Kauną ir kada;* Dažniau taip jie atskiriami, kai eina sakinio pradžioje, ypač jei pagrindinis dėmuo neišplėtotas, pvz.: *Kaip tai išspręsti – niekas nesugalvojo; Kur ėjo – pati nežinojo; Ką paims – tą padarys; Bet ką jis čia galėtų daryti – nežinojo.* Šalutinio dėmens vieta prieš pagrindinį nėra tipiška, todėl brūkšniu lengviau parodyti tam tikrą šalutinio dėmens inversiją.

2. Kitas taisyklėse nenumatytas, bet gana dažnai pasitaikantis atvejis – dvitaškio vartojimas. Dažniausiai dvitaškis pavartojamas aiškinamiesiems santykiams tarp tarinių parodyti, pvz.: *Vis dėlto ir davatka apvildavo nelaimėlį: drąsesnė pabarškindavo jam prieš akis rožiniu, ir vaiduoklis vėl atsitokėdavo liepsnų katilė. Jis nuo tų rankų kilo aukštyn ir žvelgė į veidą: nusivylęs matė prieš save kažką užskeista, matė būtybę artimą ir drauge nesugaunamą, matė moterį beveik kaip kokią idėją...; Pasilenkiau, apčiupinėjau burloką: atradau už ančio revolverį primuštą, peilį prie diržo prikabinatą; Neapsakomai mėgstu mišką: vasarą, atsigulus ant kiminų ir įsmeigus akis į medžių viršūnes, galėčiau būti taip be galo; Žiūrėjo į obelių šakas sodelyje, apkibusias raudonpusiais vaisiais: turbūt stebėjo, ar visi tebėra obuoliai.* Šiuo metu ne išvardijimo santykius tarp vienasarūšių sakinio dalių, taigi ir tarp tarinių privalomosios skyrybos taisyklių 3.2 punktą sieja tik su priešiniu ir nurodo galimybę skirti brūkšniu. Bet išvardijimo nereiškiantys santykiai yra labai įvairūs – išvados, priežasties, skirtingų dalykų sugretinimo, taip pat ir aiškinimo. Dvitaškis, būdamas stilistiškai neutralaus aiškinimo ženklas, gana tinkamas, kai nereikia parodyti kokio nors santykio neįprastumo. Kaip ir kitur, brūkšnys tokį atspalvį daugiau ar mažiau turi. Matyt, tai lemia autoriaus pasirinkimą, nepaisant taisyklių. Dažnokai dvitaškis tarp tarinių pasirenkamas tokioje sakinio struktūroje, kai tarp tarinių įsiterpia šalutinis dėmuo, pvz.: *Nepasiduodavo kaip tik ten, kur pasiduoti buvo lengviausia: įrodinėjo sau esanti tvirta ir abejinga; Eidama koridoriais, apšviestais tokia pat blausia šviesa, kaip ir palata, Veronika suvokė, kad jau per vėlu: nebeįstengė valdyti savo baimės; Aš padariau, kaip jūs man liepėt: grįžau atgal, iš naujo perėjau visą šitą ilgą kelią; O kai jaunas buvo Raivedys, senolis mylėjo jį kaip tikrą sūnų ir ne kartą pagalbą jam teikė, kai šis josios buvo reikalingas: džiaugėsi, matydamas jo darbus, džiaugėsi, kad narsaus ūpo naujoji žmonių karta.* Nutolę aiškinamaisiais santykiais susiję tariniai aiškinimo

stilistinį neutralumą sustiprina, be to, vienas ženklas pakeičia šalutinio dėmens pabaigai reikalingą kablelį ir aiškinamiesiems vienuarūšiams tariniams reikalingą brūkšnį. Tai taip pat paskatina autorių rinktis taisyklių nenustatytą skyrimo būdą. Tarinio grupės dažnai būna išplėtos, turi tam tikro savarankiškumo kaip predikatinio centro dalys. Tai šiek tiek pateisina dvitaškio vartojimą, bet žinant, kad dvitaškis rodo dėmenų santykius bejungtukiam sakinyje, galima neteisingai interpretuoti sakinio struktūrą. Todėl vargu ar būtų pagrįsta įteisinti tokią skyrybą.

Dvitaškis prieš raiškos ar struktūros atžvilgiu keistesnius pažyminius dar mažiau pateisinamas, pvz.: *Žvyrkelis šokteli į kalniuką ir nugeltonuoja tolyn vėjuota lygia plynaukšte, nusitaikęs horizonte į du bažnyčios bokštus: giedrą dieną – raudonus, o negiedrą – vos įžiūrimus; Lyrikos misija – suvokti save – dabar turėjo poetei vieną prasmę: suvokti save lūžtančiame istoriniame laike.* Dabar galiojančiose taisyklėse nurodyta, kad brūkšniu galima skirti du ar daugiau derinamųjų ar nederinamųjų, einančių kartu su derinamaisiais, pavartotų po pažymimojo žodžio (5.2). Praplėtus skyrimo brūkšniu galimybes ir išplėtam vienam pažyminiui po pažymimojo žodžio, tokio ženklo turėtų pakakti neįprastesniems santykiams parodyti.

Visi aptartieji pavyzdžiai rodo, kad dvitaškis tekstuose lyg ir veržiasi į įvairias aiškinimo santykiais susijusias vietas kaip autonomiškas neutralaus aiškinimo ženklas. Ieškoti funkcionalios skyrybos reikia, bet vargu ar tiktų suteikti dvitaškiui tokią galią – be tokios skyrybos, atrodo, galima išsiversti.

Pridūrimas kaip privalomojo neskyrimo variantas

Privalomojo skyrimo taisyklės nurodo ne tik kada skirti, bet ir neskyrimo atvejus – kai kada pastabomis, o dažniausia suprantant kaip skyrimo draudimą, jei nėra tokio atvejo jokiose taisyklėse. Pridūrimą rodantys ženklai, jei nėra kokių nors kitų konkretaus atvejo skyrimo taisyklių, tarsi pažeidžia tą neskyrimo nuostatą. Vadinas, įprastos sakinio dalies pridūrimo atvejus galėtume laikyti privalomosios skyrybos nenumatytais variantais, pvz.: *Devyniolikos ar dvidešimties metų tarnautojos alga – **be stažo** – menka; Priėjo arčiau ir drebančiomisa – **tiktai ne iš baimės, bet susigraudinimo** – rankomis prisilietė prie sienos; Pateiktas pavyzdys iliustruoja šio koncepto vartojimo motyvaciją – abejojama valdančiųjų sugebėjimu teisingai įvertinti esamą šalies padėtį ir, **todėl**, jų sugebėjimu priimti teisingus problemų sprendimo būdus. Aš jam tai buvau paaiškinęs, dar vakar; Ploni ir tyri valtornos leidžiami – **ar skleidžiami?** – garsai.* Paskutiniame pavyzdyje pridūrimą rodo ne tik brūkšniais išskirta vienuarūšė sakinio dalis, bet ir specialų komunikacinį pridūrimo tikslą – abejonę be atsakymo parodantis klaustukas.

Pridūrimo prasmė yra paprastai platesnė negu vieno sakinio kontekstas, todėl ir netinka jo reguliuoti sakinio dalių skyrimo taisyklėmis. Sakinyje *Tarnas prijojo arčiau riterio ir – **jau tylesniu balsu** – tarstelėjo:* „Gal, pone, paruoškite kalaviją darbui.“ brūkšniais išskirtos būdo aplinkybės svarba suprantama iš platesnio konteksto, kuriame kalbama apie galimą pavojų ir pasiruošimą jam –

vengiama išsiduoti ir todėl reikia kalbėti tyliau. Pridūrimas gali susieti su įvairiomis, kai kada tolimomis teksto vietomis ir labiau reikalingas bendrai teksto sandarai, jo vieningumui, kai kada ir bendresnėms diskurso tuo klausimu asociacijoms sukelti. Todėl jo net stilistinė skyryba ne itin tinka vadinti, greičiau tai teksto konstravimo priemonė, turinti ne tiek emocinį-ekspresinį, kiek prasminį krūvį.

Skyrimo variantai dėl ženklų susidūrimo

Kuriant tekstą ir pasirenkant sakinio sandarą, neretai prireikia vienoje vietoje taikyti skirtingas skyrimo taisykles. Sunkumų nekyla, jei skyrimo ženklas tokioje vietoje yra kablelis, – vienu ženklu parodomos visų skiriamų sakinio dalių ar dėmenų ribos, pvz.: *Jeį visa tai organizuoti imsis Vytautas, įvairių švenčių organizavimo asas, šitaip vadinamas dėl didžiulės patirties, renginys pavyks*. Kablelis prieš pagrindinį sakinio dėmenį baigia skirti šalutinį dėmenį, jame esantį priedėlį ir pastarajame skiriamą derinamąjį pažyminį. Visas tris skyrimo taisykles realizuoja vienas kablelis.

Kai kablelis ar brūkšnys atsiduria kartu su dvitaškiu, jų tiesiog nebelieka, t. y. prieš dvitaškį tų ženklų nebevertojama taip pat, kaip ir prieš sakinio pabaigos ženklus, pvz.: *Itin įspūdingai atrodydavo iš miško išniręs briedis, aukštas, plačiaragis: oriai, tarsi koks šventės šauklys, žingsniuodamas pro sodybą, jis visiems matantiems užgniauždavo kvapą, pritildydavo šunų amsėjimą ir vištų kudakavimą; Ansamblių lanko kelios kartos – **anūkai, tėvai ir seneliai**: ansamblio vadovas sugebėjo juos visus įtraukti*.

Daugiau neaiškumų kyla susidūrus kableliu ir brūkšniu skiriamoms sakinio dalims. Kiek paprasčiau, jei kableliais skiriama sakinio dalis atsiduria prieš brūkšnį. Tada paprastai antrasis kablelis nerašomas, kaip ir dvitaškio atveju, pvz.: *Laivas, veikiamas fordevindo – sunkiai valdomas*. Tačiau jei tokiam sakinyje pažymins būtų papildytas tapatumą reiškiančiu ir todėl brūkšniu galimu skirti priedėliu, skyryba santykių tinkamai neparodytų – nebūtų matyti, kur baigiasi pažyminio grupė, susidarytų įterpiamo junginio įspūdis, plg.: *Laivas, veikiamas fordevindo – priešinio vėjo – sunkiai valdomas*. Tokiu atveju geriau pažyminio grupę baigti skirti tuo pačiu ženklu, kaip jis ir pradėtas – kableliu, o praleista tarinio jungtis būtų žymima atskirai – brūkšniu, plg.: *Laivas, veikiamas fordevindo – priešinio vėjo, – sunkiai valdomas*.

Dažnas kablelio ir brūkšnio susidūrimo atvejis – sudėtinio sakinio su šalutiniu dėmeniu skyryba, kaip po šalutinio eina brūkšniu skiriama dalis, pvz.: *Šį vardą Juozas jau sužinojęs, išsiaiškinęs, iš kur kilusi, – netoli nuo miestelio jos tėviškė; Visi sutiko, kad į kapines eiti nereikia, – kas nori apie mirtį galvoti; Prie stalo Juozas tėvui pasipasakoja, kad per vasarą ketinąs mokytis, – ar sutiksią namiškiai*. Ypač tinka taip skirti, kai po šalutinio eina brūkšniu privalomai skiriamas ar galimas skirti kitas dėmuo (pateiktieji pavyzdžiai). Tiek pat naudinga šitaip skirti, kai po šalutinio dėmens eina brūkšniu skiriamas ar galima skirti sakinio dalis, priklausanti prieš šalutinį pradėtam pagrindiniams dėmeniui, pvz.: *Nebepakako to, ką uždirbdavo, – pradėjo savintis svetimus pinigų; R.*

Kirkmanas daro tai, ką moka geriausiai, – ištempia standartinį siužetą į plotį ir gylį; Tačiau tai, kokią vaikystę jai sukūrė tėvai, – beveik nerealu. Rašant vieną brūkšnį, skaitytojas būtų priverstas atidžiau aiškintis sakinio atkarpų prasmę, sakinio struktūrą, kad nesuklystų, nes vienu brūkšniu atskirta dalis sukeltų dar tebesitęsiančio šalutinio dėmens įspūdį. Tai trukdytų greitai suvokti tekstą, vadinasi, tokia skyryba nėra naudinga tekstui ir autoriui. Na, o vienas kablelis neatspindėtų norimų perteikti neįprastesnių sakinio dalių santykių.

Sudėtingiau pasirinkti skyrybą, kai šalutinis dėmuo baigiasi brūkšniu skiriama sakinio dalimi, pvz.: *Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kokios rašybos klaidos būdingiausios skirtingų žanrų tekstuose – mokinių rašiniuose ir tinklaraščiuose – (/ , – / –) pasiaiškinti jų priežastis, tas klaidas palyginti; Kai Lietuvos gyventojas skelbia apie savo veiklą internete ir pardavinėja produktus komerciniais tikslais – perparduoda, gamina ir parduoda siekdamas ekonominės naudos – (/ , – / –) jis privalo sumokėti gyventojų pajamų mokestį.* Nuoseklus, kad ir keistas būtų skyrimas brūkšniu ir kableliu, nes brūkšnys parodytų šalutiniame dėmenyje skiriamos sakinio dalies pabaigą, o kablelis – šalutinio dėmens pabaigą (beje, tokia skyryba (pirmasis pavyzdys) aptikta kalbininko rašytame straipsnyje). Bet tokio skyrimo ligšioliniai skyrybos aprašai nenumato. Kablelis ir brūkšnys kaip du savarankiški ženklai būtų sunkiai paaiškinami: kablelis baigtų skirti šalutinį dėmenį ir – ne visai nuosekliai – brūkšniu skiriamą sakinio dalį, bet brūkšnys už kablelio būtų beprasmis – už kablelio būdamas, jis negalėtų rodyti brūkšniu pradėtos skirti šalutinio dėmens sakinio dalies. Vienas brūkšnys neparodytų šalutinio dėmens ribos. Taigi nuosekliausia būtų skirti vienu kableliu. Tada brūkšniu skiriama sakinio dalis būtų tarsi sakinio pabaigoje (o čia būtų šalutinio dėmens pabaiga), ir šios vietos skyrybą lemtų kita, ne brūkšniais skiriamos sakinio dalies taisyklė, t. y. šalutinio dėmens skyrimo taisyklė.

Bet jei šalutiniam dėmeniui atskirti nuo pagrindinio dėl konteksto reikalingas brūkšnys, esant taip pat brūkšniu skiriamai šalutinio dėmens atkarpai, derėtų rinktis kablelį ir brūkšnį, pvz.: *Kai mes pietus pavalgę įvažiuojame į vidų – lauke atvėsus orui, – tai tik stebėk: netrukus kuosų žvalgas jau ir čia.* Priduriamai pasakyta laiko (ar sąlygos) aplinkybė visai tinkamai pradedama skirti brūkšniu, bet baigiama kableliu dėl brūkšnio reikalingumo dėmenų santykiams parodyti.

Visais šiais atvejais kablelis ir brūkšnys, surašyti greta, yra dvi skirtingas taisyklės realizuojantys ženklai ir rašomi su tarpeliu tarp jų. Skyrybos aprašuose minimas ir kablelis bei brūkšnys kaip vienas ženklas, tiksliau – ženklas vienai taisyklei realizuoti. Paprastai tai siejama su sudėtingesnėmis sintaksinėmis struktūromis abiejose tokio ženklo pusėse, ženklų įvairovė jose (plg. LKRS 1992, 189, 197–198, 209, 217). Vientisiniame sakinyje nurodytas kablelis ir brūkšnys kaip vienas ženklas (plg. ten pat, 149, 154, 160, 189) vargu ar pateisinamas. Dažniausia tai poetinės kalbos pavyzdžiai, o juose skyryba gan laisva ir dažnai neatitinka taisyklių, kita vertus, stilistiškai neutralioje kalboje skyryba turėtų paklusti ženklų vartojimo logikai ir taisyklės neturėtų būti formuluojamos iš nepaaiškinamų pavyzdžių. Kablelį ir brūkšnį, realizuojantį vieną skyrybos taisyklę, tiktų laikyti vienu

ženklų ir rašyti be tarpelio. Taip jis atsiskirtų nuo pagal skirtingas taisykles rašomų kablelio ir brūkšnio.

Skirimo variantai dėl skirtingai interpretuojamos sintaksinės sandaros

Kai kada kontekstas leidžia sakinio sandarą interpretuoti keleriopai. Tada galimi ir keli skirimo variantai taikant skirtingas skyrybos taisykles tose pačiose vietose. Sakinyje *Vyriausiasis (–) Amerikoje(,) sako(,) norįs uždirbti visus pasaulio pinigus, na, ne visus, (–) tik tuos, už kuriuos nupirkęs motinai sabalų kailinius patiestų ant purvynės(,) ir ji galėtų ją pereiti(,) nesusitepdama batų...* (nacionalinio diktanto sakiny) atkarpos iki *na* sintaksinę sandarą galima aiškinti turbūt ketveriopai: su eliptiniu tariniu (*[yra] Amerikoje*), tad ir su brūkšniu, bet ir kaip įprastą, todėl neskiriamą vietos aplinkybę; *sako* galima laikyti įterpiniu ir skirti iš abiejų pusių kableliais, bet galima laikyti ir neįprastesnės raiškos sudėtinio tariniu *sako norįs užsidirbti* (plg. *pasisakė pametęs, skundžiasi sirguliuojąs*; Labutis 1998, 242; *sakosi negalinti suskaičiuoti, gyrėsi galįs atrasti*; Sirtautas, Grenda 1988, 83), data nebus toje vietoje jokių skyrybos ženklų. Autorius, žinoma, gali rinktis priimtinausią variantą, bet interpretuojantysis išgirstą sakinį bus teisus rinkdamasis bet kurį variantą.

Nevienodai užrašomi ne tik skyrybos, bet ir bendros struktūros atžvilgiu sakiniai, turintys perpasakojamosios tiesioginės kalbos požymių. Aiškios ribos tarp kabutėmis skiriamos tiesioginės kalbos su autoriaus kalbos dalimi ir sudėtinio sakinio nėra. Pasirinkimas labiau priklauso nuo teksto autoriaus noro priartinti teksto skaitytoją prie vaizduojamos situacijos ar pateikti kaip pasakojimą apie tą situaciją. Sakiniu *Daug kas šneka: nebus gero iš tokios jų draugystės* autorius perteikia pasakojimą apie kažką ir šnekas paaiškina jų turinį išreiškiančiu paremiamuju dėmeniu po dvitaškio. Norėdamas skaitytoją padaryti lyg ir tokios situacijos dalyviu, autorius tokį sakinį užrašys taip: *Daug kas šneka: „Nebus gero iš tokios jų draugystės.“* Panašiai yra ir su šalutiniais dėmenimis, jungiamais prie kalbėjimo veiksmažodžių, einančių tariniais, pvz.: *Jis paklausė, ar tiks toks kaklaraištis prie melsvų marškinių* ir *Jis paklausė: „Ar tiks toks kaklaraištis prie melsvų marškinių?“* Gali būti renkamas tarp specialios raiškos sakinio dalies ir tiesioginės kalbos struktūros. Pavyzdžiui, sakiny *Šūktelėjo „Labas, Antanai!“ ir nuskuodė tolyn* turi tiesioginės kalbos sandarai būdingą kalbėjimo veiksmažodį, bet šitaip skiriamas nurodo tik šūktelėjimo turinį, kabutėmis išskirtas pasakymas atlieka papildinio funkciją ir laikytinas specialiosios raiškos sudėtinio papildiniu (plg. dar *Maironis 1920 m. parašė „Iš Danutės akių“*; Balkevičius 1963, 189; *Kai pasipūs, kai sušuks kalakutas „šuldu buldu“, tai, rodos, kažin ką tau padarys*; LKG 1976, 469). Bet rašantysis tekstą gali norėti tarsi sustabdyti skaitytoją, paryškinti kalbėjimo situaciją ir pateikti tai kaip tiesioginę kalbą, plg.: *Šūktelėjo: „Labas, Antanai!“ – ir nuskuodė tolyn.*

Neretai kyla neaiškumų, kaip pateikti klausimo turinį. Toks turinys gali būti perteiktas specialiosios raiškos nederinamuoju pažyminiu, pvz.: *Daugiau nei du tūkstančius metų klausimas „Kodėl vis dėlto yra kažkas, o ne niekas?“ pateikiamas kaip iššūkis; Vis dėlto klausimas „Kaip kažkas*

*gali rasti iš nieko?“ užduodamas labai dažnai. Kabutėmis skiriamas klausimas yra labiau pabrėžiamas kaip savarankiškas minties fragmentas, nei tokį turinį perteikiantis pažyminio šalutinis dėmuo, plg.: *Daugiau nei du tūkstančius metų klausimas, kodėl vis dėlto yra kažkas, o ne niekas, pateikiamas kaip iššūkis; Vis dėlto klausimas, kaip kažkas gali rasti iš nieko, užduodamas labai dažnai.* Siekiant klausimo turinio svarbumo, bet nenorint sudėtingesnės skyrybos, galima jį perteikti aiškinamojo (paremiamojo) bejungtukio sakinio dėmeniu, tik tada turi būti šiek tiek kitokia sakinio sandara, pvz.: *Daugiau nei du tūkstančius metų pateikiamas kaip iššūkis toks klausimas: kodėl vis dėlto yra kažkas, o ne niekas; Vis dėlto labai dažnai užduodamas toks klausimas: kaip kažkas gali rasti iš nieko.* Norint klausimo svarbą dar pabrėžti, galima parašyti klaustuką sakinio gale. Nors nėra įprasta, kad esant klausiamajam vienam dėmeniui būtų rašomas klaustukas po sakinio, bet dėl to klausimo svarbos tekstui, tokia skyryba ir minima aprašuose (plg. LKRS 1992, 132), ir paplitusi tekstuose.*

Visais tokiais atvejais pasirinkimą gali lemti bendresnis teksto rutuliojimas, bet gana dažnai priklauso ir nuo autoriaus intencijos.

Apibendrinimas

Skyrybos variantiškumą labiau siejant su pasirenkamąja skyryba, į privalomosios skyrybos taisyklėse paminimą variantiškumą galima neatkreipti dėmesio ir nepasinaudoti jo teikiamomis galimybėmis.

Pirmiausia dera pasinaudoti taisyklėse numatytais variantais. Netipiškas ženklas, dažniausia tai būna brūkšnys vietoje kablelio, tinka stilistinei konotacijai perteikti, teksto dinamiškumui kurti, netikėtiems minties posūkiams parodyti. Taisyklėse nenurodyti, bet vartosenoje paplitę variantai, verstų koreguoti privalomojo skyrimo taisyklės, nes iš principo variantiškumas ir šioms taisyklėms yra būdingas.

Kitokio pobūdžio yra pridūrimo atvejai. Jų skyrimas turi remtis bendresniu teksto poreikiu, įgyti platesnę prasmę, nei tai, kas perteikta sakinio reikšme. Panašiai nuo kalbėtojo intencijos priklauso ir tai, ar mintis (vaizduojama situacija) bus perteikta tiesioginės kalbos struktūra, ar įprastu sudėtinu ar vientisiniu sakiniu.

Vieno sprendimo, kaip elgtis susidūrus kelioms taisyklėms vienoje sakinio vietoje, negali būti. Ženklų parinkimas priklauso nuo ankstesnėje sakinio atkarpoje vartotų ženklų, nuo poreikio parodyti vienokį ar kitokį santykį skiriamoje vietoje, ir neretai viena ar kita taisyklė yra „nuskriaudžiama“. Paprastai renkamas lengviau taisyklėmis paaiškinamą variantą, laikantis ženklų vartojimo logikos.

Skyryba yra visada skurdesnė lyginant su prasmių ir intonacijos įvairove sakytiniame tekste, todėl kuo įvairesniais ženklais parodyti tą įvairovę turėtų būti teksto autoriaus siekiamybė.

- Abaravičius J., 2002. *Skyrybos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Balkevičius J., 1963. *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Labutis V., 1998. *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- LKG, 1976 – *Lietuvių kalbos gramatika*, t. 3. Vilnius: Mokslas.
- LKRS, 1992 – *Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba*. Vilnius: Mokslas.
- Sirtautas V., Grenda Č., 1988. *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Mokslas.
- Smetonienė I., 2013. Reklamos tekstų stilistinė skyryba. *Lietuvių kalba*, 7. Internetinė prieiga: www.lietuviukalba.lt. Žiūrėta: 2017-11-10.
- Nutarimas. PRV, 2006 – 2006 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. N-2 (103) „Dėl Privalomosios skyrybos taisyklių“. Internetinė prieiga: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/nutarimai/nutarimas-del-privalomosios-skyrybos-taisykliu>. Žiūrėta: 2017-11-10.
- Nutarimas. PSR, 2006 – 2006 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. Nr. N-3 (104) „Dėl Pasirenkamosios skyrybos taisyklių“. Internetinė prieiga: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/nutarimai/nutarimas-del-pasirenkamosios-skyrybos-taisykliu>. Žiūrėta: 2017-11-10.

Anotacija

Straipsnyje aptariama dabartinė lietuvių kalbos dvejetainių linksnių vartoseną, analizuojama, kokių šio tipo klaidų nepastebi studentai, aiškinamasi, kokios galėtų būti šio reiškinio priežastys. Tyrimas remiasi specialiai sudaryto dvejetainių linksnių vartosenos testo rezultatais. Dėl studentų atlikto testo prastų duomenų keliamas klausimas, ar nereikėtų daugiau dėmesio šiai temai skirti per lietuvių kalbos pamokas ir specialybės kalbos, kalbos kultūros paskaitas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: dvejetainis linksnis, kalbos norma, kalbos klaida, studentų kalbos kultūra.

Abstract

In this article the usage of double cases in contemporary Lithuanian language is reviewed, mistakes that are not recognized by students are analyzed and reasons of this phenomenon are discussed. This research is based on the results of the test especially created to check double case usage. Poor results of this test raise a question about the need to increase hours of studies of this theme in schools during Lithuanian language classes and in colleges and universities during lectures of professional Lithuanian language and its usage.

KEY WORDS: double case, norms of language usage, mistake of language, language usage of students.

Kalbos vartosenos tyrimai (Aliūkaitė, 2014; KIR 2016 ir kt.) rodo, kad jaunėsios kartos atstovai palyginti prastai laikosi kodifikuotųjų bendrinės kalbos tarties ir kirčiavimo normų. Tačiau empirinė kitų kalbos lygmenų vartojimo stebėseną skatina mintį, jog esama dalykų, kuriuos Nepriklausomybės laikotarpiu gimusieji vartoja daug geriau nei jų tėvai. Vienas iš tokių kalbos reiškinų galėtų būti dvejetainiai linksniai. Ši prielaida darytina remiantis keliais argumentais: pirma, jau bendrojo lavinimo mokykloje mokoma bendrinės kalbos normų (tarp kitų – ir sintaksės), antra, jaunimas paprastai nebemoka slavų kalbų, dėl kurių įtakos daugiausia ir yra atsiradusios aptariamąsios klaidos, o neturint galvoje kitos kalbos sistemos, kad ir girdint aplinkoje klaidingų pavyzdžių, turėtų būti daug lengviau perprasti taisykles ir įsidėmėti bendruosius principus.

Straipsnio autorė yra pastebėjusi, kad dvejetainių linksnių klaidų, pasitaikančių išliuose tekstuose ar šiaip ilgesniuose, sudėtingesnės sandaros sakiniuose, didžioji dalis studentų⁵ nepastebi ir netaiso. Įdomu, ar daug lieka šio nepastabumo atliekant specialų dvejetainiams linksniams skirtą testą. Taigi tyrimu **siekama** išsiaiškinti, kaip įvairių dvejetainių linksnių ir jų konkurentų vartosenos atvejus taisyklingumo požiūriu vertina studentai.

Respondentams buvo duotas testas (iš viso – 67 sakiniai), kuriame buvo pateikta keletas konkuruojančių sintaksinių raiškos formų: tinkamai pavartotų dvejetainių linksnių, nenorminių linksnių

⁵ Straipsnyje kalbama apie įvairių specialybių humanitarinių, socialinių ir sveikatos mokslų studentus (žr. toliau).

vertosenos atvejų ir pan.6 Studentų buvo prašoma šiuos sakinius įvertinti taisyklingumo požiūriu, t. y. pažymėti vieną iš penkių įverčių: *taisyklingas*, *greičiau taisyklingas*, *sunku pasakyti*, *greičiau netaisyklingas*, *netaisyklingas*. Siekiant nustatyti tikruosius kalbos įgūdžius, užduočiai atlikti buvo skiriama 10–15 minučių. Kalbos dėsniai prieš tai nebuvo primenami ir nebuvo sakoma, kas šiuo testu tiriamas.

Iš viso anonimiškai buvo apklausti 126 skirtingų specialybių (lietuvių filologijos, anglų filologijos, anglų ir vokiečių kalbų, verslo administravimo, teologijos, kineziterapijos ir kt.) studentai. Mažiau nei trečdalis jų sunkesnius sintaksės dalykus buvo kartoję (prieš du ar tris mėnesius), kiti pasiklioavė bendrojo lavinimo mokykloje susidarytais įgūdžiais.

Taigi, išanalizavus surinktus duomenis, matyti, kad, nors kartojusiujų rezultatai buvo geresni, nebuvo nė vienos anketos, kurioje visi atsakymai būtų teisingi. Kaip galima tikėtis, geriausiai buvo atpažįstamas **dvejybinis vardininkas**, ypač šalutiniuose sakiniuose. Pavyzdžiui, sakinį (10)⁷ *Šioje vietoje, kuri buvo apžėlusis ir apleistas, stovės prekybos centras* 108 studentai laikė taisyklingu, 13 – greičiau taisyklingu (tik keturiems jis pasirodė netinkamas, o vienas abejojo); sakinį (23) *Šiose pelkėse, kurios buvo neįžengiamos, padaugėjo retų paukščių* 93 respondentai laikė taisyklingu, 26 – greičiau taisyklingu (tai buvo vienintelis testo sakinytis, kurio, kaip netaisyklingo, nepažymėjo nė vienas studentas).

Vis dėlto ne visi į šiuos sakinius panašūs atvejai buvo taip lengvai ir vienodai vertinami, plg.8:

Sakinys	T9	GT	SP	GN	N
(16) <i>Pirmakursių, kurie nenorėjo tokie pasidaryti, niekas neklausė.</i>	21	27	19	36	23
(15) <i>Pirmakursių, kurie nenorėjo tokiais pasidaryti, niekas neklausė.</i>	58	38	10	8	12

Iš lentelės matyti, kad netaisyklingas įnagininkas respondentų vertinamas palankiau nei norminis vardininkas (58 : 21). Greičiausia tokiam rezultatui įtakos turi veiksmažodis *pasidaryti* – jis valdo daiktavardžio įnagininką, todėl, tvirtai šito nežinant, greičiausiai laikomasi analogijos principo. Šią išvadą paremia ir tai, kad nemažoje dalyje respondentams neaiškiausių sakinių vartojamas veiksmažodis *pasidaryti* (*tapti*), pvz., net 15,1 % studentų nežinojo, kaip vertinti sakinį (35) *Beatodairiškas noras tapti turtingu žmogų prazudo* (likusiųjų nuomonė atsakymą kreipė į taisyklingumo pusę: 26,2 % – T, 21,4 % – GT, 14,3 % – GN, 23 % – N). Daug abejonių kėlė ir

⁶ Metodškai tikslinga šalia pateikti keletą variantų, tarp kurių yra ir taisyklingų pavyzdžių: lyginant galima atsirinkti norminius, net jei teorija šiek tiek primiršta. Be abejo, jei teorijos nesimokyta, pavyzdžių gretinimas naudos neduoda.

⁷ Šis skaičius rodo pavyzdžio eilės numerį teste.

⁸ Taisyklingumo vertinimo tendenciją rodantys didžiausi skaičiai lentelėse yra paryškinti.

⁹ T – *taisyklingas*, GT – *greičiau taisyklingas*, SP – *sunku pasakyti*, GN – *greičiau netaisyklingas*, N – *netaisyklingas*.

pavyzdys (39) *Jie baisėjosi savęs tokių, kokie galėjo pasidaryti*: maždaug po tiek pat jį laikė taisyklingu (T – 21,4 %, GT – 21,4 %) ir klaidingu (N – 19,9 %, GN – 20,6 %), o apie šeštadalį respondentų (16,7 %) prisipažino nežiną, kaip vertinti šį sakinį.

Deja, minėtasis analogijos principas ar girdimų klaidų įtaka taisyklingumo vertinimą dažnokai pasuka priešinga linkme, nei reikėtų, plg.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(42) <i>Procesas, pasidaręs nevaldomas, pakenks visai sistemai.</i>	25	16	17	41	27
(43) <i>Procesas, pasidaręs nevaldomu, pakenks visai sistemai.</i>	44	36	10	25	11

Tiesa, pasitaiko atvejų, kai į šiuos pavyzdžius panašūs sakiniai vertinami palyginti neblogai. Sakysime, dvejetainį įnagininką sakinyje (66) *Pagalvojus apie atostogas ir darbai darosi lengvesniais* netaisyklingu laikė 50 % respondentų, greičiau netaisyklingu – 36,5 %, o dvejetainį vardinininką šiame sakinyje kaip tinkamą pripažino 65,6 % (GT – 24,6 %).

Taigi šių pavyzdžių rezultatai rodo eklektišką sakinių taisyklingumo vertinimą ir sisteminių žinių apie dvejetainius linksnius stoką. Tas pats pasakytina apie daugumą kitų testo pavydžių.

Sakysime, galima suprasti, kodėl **dvejetainis kilmininkas** respondentų buvo vertinamas netinkamai, – jis kasdienėje kalboje palyginti retas. Pavyzdžiui, taisyklingą sakinį (28) *Nenoriu skatinti globotinių būti atžarių* dauguma laikė klaidingu (41,3 % – N, 28,6 % – GN) ir kaip norminį rinkosi ydingąjį *Nenoriu skatinti globotinių būti atžariais* (49,2 % – T, 34,1 % – GT). Tiesa, kitą panašų dvejetainį kilmininką visiškai priešingai interpretavo tie, kurie buvo prieš keletą mėnesių kartoje dvejetainių linksnių teoriją, ir tie, kurie temą buvo nagrinėję tik bendrojo lavinimo mokykloje¹⁰:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(5) <i>Jo norėta būti kantraus ir supratingo.</i>	32	23	12	21	38

Tačiau šis sakinytis, kai jame vietoj kilmininko yra įnagininkas, didesnės dalies studentų buvo vertinamas kaip netinkamas: 35,5 % – N, 28,2 % – GN (12 % nežinojo, kam priskirti).

Taigi respondentai įnagininką lyg ir laiko įtartinu kitų dvejetainių linksnių pakaitu, tačiau, kai reikia rinktis iš kelių pavyzdžių, tarp kurių yra ir rečiau vartojamų dvejetainių linksnių, įnagininkas atrodo patikimiau, plg.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
---------	---	----	----	----	---

¹⁰ Beje, kartojusieji teoriją geriau įvertino ir dvejetainio vardinininko sakinį (11) *Ar sveikatinimo programa ir liks tik popierinė* (nekartojusieji pirmenybę teikė įnagininkui).

(36) <i>Nemaldauk jo būti atsakingu!</i>	71	34	4	12	5
(37) <i>Nemaldauk jo būti atsakingo!</i>	7	6	8	45	60

Tokių rezultatą pirmiausia reikėtų sieti su kalbinės aplinkos klaidomis – jų labai daug. Patys studentai pripažįsta, kad taisyklingas linksnis kartais labiau rėžia ausį nei klaidingasis. Tokių komentarų sulaukė ne vienas pavyzdys. Sakysime, norminį kilmininką sakinyje (13) *Pirmakursių, nenorėjusių pasidaryti tokių, niekas neklausė* palaikė tik trys žmonės, o dauguma respondentų jį žymėjo kaip netinkamą (55,6 % – N, 31 % – GN); sakinyje (59) *Prašyčiau klausytojų būti atidesnių* taisyklingą dvejetainį kilmininką dauguma (40 % – N, 35,7 % – GN) iškeitė į klaidingą įnagininką: (58) *Prašyčiau klausytojų būti atidesniais* (57,9 % – T, 30 % – GT) ir pan.

Labai panašiai buvo vertinamas ir kitas palyginti retas dvejetainis linksnis – **galininkas**: (60) *Prašyčiau klausytojus būti atidesnius* daugiau nei pusė respondentų laikė nenorminiu (30,2 % – N, 23,8 % – GN) ir pirmenybę teikė įnagininko sakiniui. Toks pat priešingas, nei reikėtų, rezultatas matyti iš kitų pavyzdžių:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(46) <i>Žiūrovus prašytume būti ramesnius¹¹.</i>	17	6	5	51	46
(47) <i>Žiūrovus prašytume būti ramesniais.</i>	54	41	7	10	14

Vis dėlto pasitaiko vienas kitas pavyzdys, kurio vertinimas labiau atitinka tiesą nei prieš tai minėtų sakinių. Sakysime, (41) *Jie baisėjosi savęs tokių, kokius juos norėjo parodyti* šalutinio dėmens dvejetainį galininką palankiai vertino daugiau nei pusė respondentų (34,1 % – T, 28,6 % – GT). Kita vertus, kai kam nekliuvo ir netinkamas įnagininkas: <...> *kokiais juos norėjo parodyti* (20,6 % – T, 20 % – GT), beje, dėl šio sakinio vertinimo abejojo daugiausia studentų (27).

Nors galininko duomenys taip pat patvirtina žinių apie dvejetainius linksnius stoką, kai kurių sakinių vertinimo tinkamumas atsiskyrė pagal tai, ar studentai prieš keletą mėnesių buvo kartoję šią temą ar ne. Beje, pastebėta, jog paprastai tiksliau vertinami trumpesni sakiniai, pvz.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(52) <i>Ar jį manai esant nedoru?</i>	16	31	16	36	27
(53) <i>Ar jį manai esant nedorą?</i>	39	25	15	31	16

¹¹ Vienas respondentas šį sakinių įvertinti pamiršo, todėl atsakymų suma yra mažesnė (125).

Turint galvoje dvejetainio kilmininko ir galininko testo rezultatus, galima būtų manyti, kad ir kito, dar retesnio, dvejetainio linksnio – **vietininko**¹² – duomenys bus panašūs. Tačiau šią prielaidą testas patvirtino tik iš dalies, nes gana neprastai studentai įvertino palyginti kebloną vietininką, plg.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(20) Šiose buvusiose nežengiamose pelkėse padaugėjo retų paukščių.	38	36	9	23	20
(21) Šiose buvusiose nežengiamomis pelkėse padaugėjo retų paukščių.	8	10	13	35	60

Tokį neprastą rezultatą iš dalies būtų galima sieti su teorijos akcentavimu: studentams, su kuriais buvo kartota teorija, dvejetainio vietininko pavyzdžiai buvo pasirodę kone egzotiški, patraukę daugiausia dėmesio ir, matyt, dėl to geriau įsidėmėti.

Vis dėlto likusias abejones rodo kito panašaus vietininko pavyzdys: sakinį (9) *Šioje vietoje, buvusioje apžėlusioje ir apleistoje, stovės prekybos centras* kaip taisyklingą įvertino tik 18,2 % respondentų, kaip greičiau taisyklingą – 16,7 % (plg. N – 28,6 %, GN – 25,4 %). Griežtai buvo vertinamas ir šiame sakinyje pavartotas įnagininkas: (8) *Šioje vietoje, buvusioje apžėlusia ir apleista, stovės prekybos centras*: N – 41,3 %, GN – 28,6 %.

Skirtingai nei trys prieš tai minėti linksniai, **dvejetainis naudininkas**, kaip ir vardininkas, vartojamas dažnai, ypač mokslinio ir administracinio stiliaus tekstuose. Galima manyti, kad dėl didelio paplitimo turėtų būti lengviau atskirti norminį ir nenorminį naudininką. Deja, atlikto tyrimo rezultatai šios prielaidos nepatvirtina. Aišku tik tai, kad respondentams lengvėliau vartoti dvejetainį naudininką tada, kai yra pasakytas daiktavardis ar jį pakeičiantis įvardis, su kuriuo reikia derinti būdvardiškąjį dėmenį, pvz.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(4) <i>Jam reikia būti kantriam ir supratingam.</i>	59	27	5	18	17

Tačiau, kai šio dėmens, su kuriuo reikia derinti būdvardiškąjį žodį, nėra, respondentams kyla daug daugiau abejonių ir testo rezultatai yra gerokai prastesni. Sakysime, vertinant sakinį (24) *Reikėtų išmintingesniems būti* studentų nuomonės išsiskyrė beveik per pusę: 22,2 % jį laikė taisyklingu, 19,8 % – klaidingu, o abejojantieji dažniau rinkosi nenormiškumo skiltį (GN – 29,4 %, GT – 19 %). Palankiau nei šis taisyklingas variantas buvo vertinamas netinkamo įnagininko sakinyje (25) *Reikėtų išmintingesniais būti* (38,1 % – T, 28,6 % – GT). Kaip minėta, pirmenybė būdvardžio įnagininkui greičiausiai teikiama pagal analogiją su daiktavardiškuoju dėmeniu, plg.:

¹² Įdomu tai, kad retasis dvejetainis vietininkas daugelyje mokomųjų leidinių iš viso neanalizuojamas, pvz., žr. Celiešienė, Džežulskienė, 2009, 145; Kazlauskienė, Rimkutė, Bielinskienė, 2010, 279 ir kt.

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(33) <i>Beatodairiškas noras tapti turtingu yra pražūtingas.</i>	63	38	2	14	9
(34) <i>Beatodairiškas noras tapti turtingu žmogumi yra pražūtingas.</i>	82	35	6	2	1
(35) <i>Beatodairiškas noras tapti turtingu žmogų pražudo.</i>	33	27	19	18	29

Trumpesnių sakinių vertinimas rodo, kad nemaža dalis studentų dvejetainį naudininką laiko taisyklingu, tačiau tokį pat mano esant ir netaisyklingą jo konkurentą įnagininką. Sakysime, vienodai vertinami sakiniai (62) *Būti ištikimam nelengva* ir (61) *Būti ištikimu nelengva*: apie 63 % respondentų abu juos laikė taisyklingais arba greičiau taisyklingais.

Vienas aiškiausių respondentams buvo sakiny su daiktavardžiu – (65) *Likau jiems ištikimu draugu* (53,2 % – T, 23 % – GT). Taigi vėl matyti noras supaprastinti sistemą ir visur vartoti įnagininką. Vis dėlto svarbu nepamiršti, kad su jungtimi *likti* (taip pat ir *tapti, darytis, virsti, būti*) daiktavardžio ar daiktavardiškojo įvardžio įnagininkas tinka tik tada, kai nusakoma kintama būseną, o jei pabrėžiamas nuolatinis būvis, įnagininko reikėtų vengti (plačiau žr. KP 77). Tiesa, be retų išimčių, laikinumą ar nekintamumą nustatyti nėra lengva, o kai kurie „Kalbos patarimų“ pavyzdžiai gali net klaidinti. Sakysime, aišku, kodėl nekintamas būvis nusakomas sakiniiais *Jis liko našlys* (KP 77), *Argi tu norėtum amžinai likti studentas?* (KP 77; reikšmė paremiamarieveiksmiu *amžinai*). Tačiau sakinyje *Nuo to laiko liko Zosei Jonas tėvu, broliu, globėju, angelu sargu* (KP 94) aplinkybė *nuo to laiko* taip pat orientuoja į nebekintamą, nuolatinę būseną, todėl šis sakiny kaip įrodomasis pavyzdys nėra tinkamas.

Įdomu tai, kad tarp atlikto tyrimo duomenų beveik nepasitaiko hipernormalizmo atvejų¹³: veiksmažodžiai *laikyti, vadinti* daugumos studentų nuosekliai vartojami su įnagininku. Sakysime, sakinį (45) *Procesas, jau laikomas nevaldomu, pakenks visai sistemai* kaip norminį arba greičiau norminį žymėjo 68,3 % studentų, o šiame sakinyje netinkamai pavartotą vardininką ((44) *Procesas, jau laikomas nevaldomas <...>*) atpažino net 80,5 % respondentų. Dar plg.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(51) <i>Ar tu jį nedorą laikai?</i>	15	14	8	49	40
(49) <i>Ar tu jį nedoru laikai?</i>	42	23	13	33	15

¹³ Straipsnio autorės pastebėta, kad šių atvejų pasitaiko daugiau tada, kai tik pradedama analizuoti dvejetainių linksnių temą ir nebūna pakankamai įtvirtintos daiktavardiškojo ir būdvardiškojo dėmens skirtybės.

Kita vertus, tokius ir panašius pavyzdžius vadinti hipernormalizmo apraiškų (ne)buvimu greičiausiai galima tik iš dalies, nes kiti testo rezultatai rodo visuotinį įnagininko palaikymą neatsižvelgiant į sintaksinę ar leksinę aplinką. Tokią mintį paremia ir veiksmažodžio *pripažinti* sakiniai: nors jis pagal normą gali būti vartojamas ir su įnagininku, ir su galininku, ir su kitomis konstrukcijomis, apklausoje dalyvavę studentai pirmenybę teikė įnagininkui, plg.:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(54) <i>Parlamentarą pripažino kaltą.</i>	13	3	6	47	57
(55) <i>Parlamentarą pripažino kaltu.</i>	78	37	3	1	7
(56) <i>Parlamentarą pripažino esant kaltą.</i>	47	29	20	16	14

Dvejybinių linksnių vartojimo įgūdžių stoką dar labiau patvirtina tokie atvejai, kai visiškai priešingai vertinami sakiniai, kurie sintaksės požiūriu yra identiški, o skiriasi tik leksinė raiška. Pavyzdžiui, didžioji dalis respondentų sakinį (17) *Po šio įvykio jis tapo garsiu* laikė netinkamu (38,1 % – N, 34,9 % – GN), o sakinį (18) *Po šio įvykio jis tapo žinomu* – norminiu (50,8 % – T, 18,3 % – GT). Apskritai tokį nesisteminį požiūrį rodo didžiama atsakymų, pvz., studentai pasidalijo maždaug per pusę vertindami sakinį (11) *Ar sveikatinimo programa ir liks tik popierinė?* ir (12) *Ar sveikatinimo programa ir liks tik popierine?* Dar plg. priešingą vertinimą, nei turėtų būti:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
(30) <i>Dėdamasis abejingu, tik save apgaudinėji.</i>	45	39	6	12	24
(31) <i>Dėdamasis abejingas, tik save apgaudinėji.</i>	16	13	9	49	39

Iš atsakymų matyti, kad studentai patys prisipažįsta nežiną, kaip taisyklingumo požiūriu vertinti kai kuriuos pateiktus pavyzdžius. Daugiausia abejonių sukėlė šie sakiniai: *Jie baisėjosi savęs tokių, kokiais juos norėjo parodyti* (21,4 % 14), *Jie baisėjosi savęs tokių, kokie galėjo pasidaryti* (16,7 %), *Ar sveikatinimo programa ir liks tik popierine?* (16,7 %), *Nenoriu skatinti globotinių būti atžarių* (15,9 %), *Parlamentarą pripažino esant kaltą* (15,9 %), *Likti ištikimais nelengva* (15,9 %), *Pirmakursių, kurie nenorėjo tokie pasidaryti, niekas neklausė* (15,1 %), *Beatodairiškas noras tapti turtingu žmogų pražudo* (15,1 %) ir pan.

Kita vertus, nenorminius sakinius, kuriuose vietoj taisyklingo linksnio vartojamas ne įnagininkas, o kuris nors kitas linksnis, apklausoje dalyvavę studentai atpažino palyginti lengvai:

Sakinys	T	GT	SP	GN	N
---------	---	----	----	----	---

¹⁴ Tokia visų respondentų dalis žymėjo „Sunku pasakyti“.

(7) <i>Jo norėta būti kantriam ir supratingam</i> ¹⁵ .	3	3	13	37	69
(26) <i>Nenoriu skatinti globotinių būti atžariems.</i>	9	7	11	56	43
(57) <i>Prašyčiau klausytojų būti atidesnius.</i>	6	7	11	50	52

Taigi ši tema, aprėpianti kone visus linksnius, studentams yra vienas sunkesnių sintaksės dalykų. Kad tai apskritai viena sudėtingesnių kalbos kultūros temų, patvirtina ne tik klaidų gausa viešojo bendravimo tekstuose, bet ir įvairios publikacijos (Šukys 1998; Šukys 2006, 159–163; Akelaitis, Pečkuvienė, Žilinskienė, 2009, 294–295; Celiešienė, Džežulskienė, 2009, 143–145; Kaulakienė, Petrėtienė, Rutkienė, Žukienė, 2010, 117–118; Kazlauskienė, Rimkutė, Bielinškienė, 2010, 277–284; Miliūnaitė, 2012; Labanauskienė 2015 ir kt.). Galima manyti, kad dvejetainiams linksniams mažokai dėmesio skiriama per lietuvių kalbos pamokas ir specialybės kalbos ar panašaus pobūdžio paskaitas¹⁶.

Apibendrinimas

Tyrimo pradžioje daryta prielaida, kad jaunoji karta dvejetainius linksnius turėtų vartoti taisyklingiau nei jų tėvai ar seneliai, nepasitvirtino. Vietoj įvairių dvejetainių linksnių apklausoje dalyvavę studentai dažniau vartoja ir taisyklingu laiko nenorminį būvio įnagininką.

Iš surinktų duomenų matyti, kad, net esant tai pačiai sakinių struktūrai ir tiems patiems veiksmažodžiams, sakinių taisyklingumas yra vertinamas skirtingai. Todėl negalima įžvelgti kokių nors kitokių tendencijų ar aiškesnių vienokio ar kitokio vertinimo priežasčių, be to, kad daugeliu atveju pirmenybė teikiama būdvardiškojo žodžio įnagininkui (greičiausiai dėl analogijos su daiktavardžiu ir (ar) dėl dažnų klaidų aplinkinių kalboje). Išskyrus keletą gabesnių studentų darbų, daugumos testų rezultatai rodo žinių stoką ir sistemiškumo trūkumą.

Būtina pabrėžti, kad dvejetainių linksnių tema tik iš pirmo žvilgsnio yra plati – aprėpia kone visus linksnius. Be kelių išimčių, bendrasis taisyklingos visų linksnių vartosenos principas yra tas pats, tik daugiau dėmesio reikia skirti derinamų dėmenų požymiams. Juos perpratus ir atlikus keletą specialių šios temos užduočių, straipsnyje aprašytų klaidų kiekį būtų galima gerokai sumažinti¹⁷.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

¹⁵ Vienas respondentas šį sakinį įvertinti pamiršo, todėl atsakymų suma yra mažesnė (125).

¹⁶ Pastebėta, kad gerai lietuviškai šnekantys studentai, kurių gimtoji kalba yra rusų, daug sunkiau išmoksta tinkamai vartoti dvejetainius linksnius ir sako visada nustembantys, jog vietoj įnagininko reikia įvairių kitų linksnių.

¹⁷ Ilgalaikiams įgūdžiams susidaryti, be abejo, reikia tinkamo sintaksinių junginių išmanymo ir nuolatinio kartojimo. O trumpalaikiu efektu buvo įsitikinta per paskaitą: po testo studentams buvo priminta dvejetainių linksnių teorija, kartu atliktos kelios užduotys ir, išdalijus naujus daryto testo lapus, testas atliktas dar kartą.

- Akelaitis G., Pečkuvienė L., Žilinskienė V., 2009 – *Specialybės kalba. Administracinės kalbos vadovėlis*. Vilnius: M. Romerio universiteto Leidybos centras.
- Aliūkaitė D., 2014 – Būdingųjų vilniečių tarties bruožų beiškant: 25–35 metų vilniečių balsių trumpinimo polinkiai. *Taikomoji kalbotyra 2014 (6)*. www.taikomojikalbotyra.lt.
- Celiešienė V., Džežulskienė J., 2009 – *Profesinės kalbos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
- Kaulakienė A., Petrėtienė A., Rutkienė L., Žukienė R., 2010 – *Kalbininkų patarimai studentams: teorija ir praktika*. Vilnius: Technika.
- Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinskienė A., 2010 – *Bendroji ir specialybės kalbos kultūra*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.
- KIR 2016 – *Naujausi lietuvių kalbos kirčiavimo polinkiai ir jų santykis su kodifikuotomis normomis*. Sud. B. Stundžia. Vilnius: VU leidykla.
- KP – *Kalbos patarimai*. Kn. 2. *Sintaksė: 1. Linksnų vartojimas*. Sud. R. Miliūnaitė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009.
- Labanauskienė S., 2015 – Būdingiausios sintaksės klaidos Pietų Aukštaitijos abiturientų rašiniuose. *Bendrinė kalba 88 (2015)*. www.bendrinekalba.lt.
- Miliūnaitė R., 2012 – Normų nestabilumo priežastys būvio konstrukcijose su veiksmažodžiu *tapti*. *Kalbos kultūra 85*, p. 46–60.
- Šukys J., 1998 – *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normas*. Kaunas: Šviesa.
- Šukys J., 2006 – *Kalbos kultūra visiems*. Kaunas: Šviesa.

LIETUVIŲ KALBOS DRAUGIJOS

KRONIKA. 2017

XVII LKD suvažiavimas

Lietuvių kalbos draugijos veiklos vaizdas paprastai pamatomas suvažiavimų metu – pateikiant Draugijos veiklos metinę ataskaitą. 2017 metai LKD veikloje buvo ypatingesni tuo, kad tai – Draugijos vadovybės kadencijos pabaiga, tad renkami kolegialūs valdymo organai ir Draugijos pirmininkas. Šiųmetis XVII ataskaitinis-rinkiminis suvažiavimas vyko ir neįprastoje vietoje – Ukmergėje, Antano Smetonos gimnazijoje. Tai antras kartas per atkurtos Draugijos veiklos metus, kai suvažiavimas vyksta ne Vilniuje, o kuriame nors skyriuje. Prieš keletą metų toks suvažiavimas vyko Šiauliuose.

Draugijos pirmininko prof. Bonifaco Stundžios pateiktoje 2016 ir dalies 2017 metų ataskaitoje buvo pasidžiaugta gana įvairia skyrių veikla, kartu išreikštas rūpestis, kad skyrių Lietuvoje vis dėlto nėra daug, ne visi aktyvūs ir esantieji – kai kurie net ataskaitų nepateikė. Valdybos darbas buvo orientuotas į veiklą Rytų Lietuvoje ir už Lietuvos ribų esančiose lietuviškose vietovėse. Bendraujant su šių vietų žmonėmis buvo pareikšta norų įsitraukti į LKD veiklą.

Suvažiavime buvo išrinkta nauja LKD vadovybė. Išrinkta tokia nauja Draugijos taryba: Albinas Drukteinis, Vidas Garliauskas, Birutė Goberienė, Ona Laima Gudzinevičiūtė, Genovaitė Kačiuškienė, Kęstutis Kaminskas, Vitalija Karaciejūtė, Irena Kruopienė, Vilma Leonavičienė, Algirdas Malakauskas, Aldona Pauliukaitienė, Bonifacas Stundžia, Vilija Šemetienė, Rita Urnėžiūtė, Vidas Valskys. Draugijos taryba pagal įstatus numato bendrąsias Draugijos veiklos kryptis.

Nuolatinei veiklai organizuoti renkama valdyba. Jos nariais išrinkti Genovaitė Kačiuškienė, Bonifacas Stundžia, Rita Urnėžiūtė, Vilija Šemetienė ir Vidas Valskys. Draugijos pirmininke išrinkta **Genovaitė Kačiuškienė**, jos pavaduotoju – Bonifacas Stundžia, sekretore – Rita Urnėžiūtė.

Suvažiavimo diena buvo kupina kitų – kultūrinių, bendravimo sumanymų. Pasodinti net trys ažuoliukai atmintinoms vietoms, krašto žmonėms pagerbti: prie Ukmergės Antano Smetonos gimnazijos, prie Užugirio krašto mokyklos-muziejaus ir prie Taujėnų gimnazijos. Rūpesčio kalba ir kultūra žodžiai skambėjo ne vieno tomis progomis kalbėjusiųjų lūpose. (Plačiau žr. „Gimtoji kalba“, 2017 m. spalio, Nr. 10.)

LKD Klaipėdos skyriaus veikla

2016 metais Klaipėdos skyriuje buvo 22 Draugijos nariai.

Per ataskaitinį laikotarpį vyko 3 renginiai, organizuoti Draugijos skyriaus ar jam aktyviai dalyvaujant.

Balandžio mėn. pabaigoje ir gegužės pradžioje vyko tradicinio pasakininkų konkurso „Vieną kartą...“ renginiai, organizuojami kartu su Klaipėdos etnokultūros centru ir Klaipėdos savivaldybės Švietimo skyriumi. Balandžio pabaigoje vykusiame moksleivių konkurse dalyvavo 17 moksleivių (6 – pradinių klasių, 8 – vidurinių klasių, 3 – gimnazinių klasių). Gegužės 4 d. vyko geriausių pasakininkų šventinis pasirodymas, skirtas Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti, dalyvaujant „Varpo“ gimnazijos moksleiviams, Etnokultūros centro vaikų folkloro kolektyvui „Alkiukai“. Visi pasakininkai vakaro dalyviai buvo apdovanoti Klaipėdos rašytojų ir kitomis knygomis, o nugalėtojai – dailininkės Audronės Adomavičienės konkursui pieštais pasakų tematikos individualiais paveikslais.

Buvo surengtas mokslinis seminaras „Kalbos praktikos problemos“ (2016 m. balandžio 15 d., Klaipėdos universitetas). Mokslinius pranešimus apie aktualius profesinius semantizmus, pasirenkamosios skyrybos paskirtį tekste, grybų pavadinimų variantus šnekamojoje kalboje skaitė atitinkamai V. Drukteinytė, A. Drukteinis, J. Lubienė. Diskusinius pranešimus kalbos vartosenos klausimais pateikė Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos kalbos tvarkytoja I. Augustinienė ir KU dėstytoja V. Kapševičienė. Su išplėstais programoje numatytais teminiais pasisakymais diskusijose dalyvavo KU leidyklos redaktorė R. Nikžentaitienė, Klaipėdos valstybinės kolegijos dėstytojos Z. Šakienė ir N. Bytautienė. Beveik visi seminaro pranešėjai yra LKD Klaipėdos skyriaus nariai. Pagal seminaro mokslinius, diskusinius bei informacinius pranešimus rengiamas tolesnis Klaipėdos skyriaus tęstinio leidinio „Kalbos praktikos problemos“ 15 numeris (skaitmeniniu pavidalu).

Ataskaitinio laikotarpio metu (2017 m. kovo 3 d.) Klaipėdos skyrius, kartu su Klaipėdos „Varpo“ gimnazija bei KU Baltų filologijos katedra, talkinant Klaipėdos savivaldybės Švietimo skyriui, surengė tradicinę – trečiąją – moksleivių ir studentų mokslinę-praktinę konferenciją „Gimtosios kalbos upės ir upeliai“, skirtą Gimtosios kalbos dienai paminėti. Moksleiviai iš Klaipėdos „Varpo“, Baltijos gimnazijų, Palangos Senosios gimnazijos, Plungės „Saulės“, Šiaulių Simono Daukanto gimnazijų skaitė pranešimus įvairiais kalbos vartosenos, net kalbos politikos klausimais. Apie Papilio šnektos ypatumus pranešimą skaitė studentė, o pradžioje gausus klausytojų moksleivių būrys klausė trumposios A. Drukteinio paskaitos „Apie kalbą paprastai“.

Planuose – be tradicinių renginių, Klaipėdos skyriaus įkūrimo 30-mečio paminėjimas, galbūt rengiant proginę konferenciją ar kitais renginiais.

LKD Klaipėdos skyriaus pirmininkas